హ్యూమన్ రైట్స్ ట్రైబ్యునల్ నివేదిక :

సత్యం సహించరానిదయ్యే వేళ...

కె. బాలగోపాల్

'ఎందు కొచ్చారు మీరు ?'

ఈ ప్రశ్న వాళ్ళను చాలామంది అడిగారు. 60 మంది 'కొండజనం' బస్సు నిండా బిలబిల మంటూ 'వైజాగ్ వెళ్లుతున్నాం' అని ఘాటీ దిగుతూంటే ఎన్నడూ ప్రయాణీకులను టికెట్లుగా తప్ప మనుషులుగా చూడని కండక్టరుకే వింత అనిపించి అడిగాడు.

'సింహాచలం వెళ్తున్నారా ?' అని.

కొందరు భయంగా అడిగారు.

ఆ రోజు వాళ్ళ జ్ఞాపకాలలో శాశ్వతంగా నిలిచిపోతుంది. పొద్దుటి మంచు పూర్తిగా కరగకముందే ఆ పౌరహక్కుల వాళ్లు మోటార్ సైకిల్ మీద వచ్చారు. ఒకప్పుడు అట్లా ఎవరయినా వస్తే అంతా పారిపోయే వారుగాని ఇప్పుడు కొంతనయం. పిల్లలు చెట్ల వెనక దాక్కున్నారుగాని పెద్దవాళ్లు నిలబడ్డారు. వాళ్ళు వచ్చి మాటా మంతీ లేకుండ క్రిందటి వేసవిలో పోలీసులు తగలబెట్టిన ఇళ్ళ మొండి గోడల ఫోటోలు తీసుకున్నారు. అంతా వాళ్ళనే రెప్పార్పకుండ చూస్తూ నిలబడ్డారు. కెమెరాకూడా తుపాకిలాగ యంత్రమే. జీపులు సహితం వాహనాలుగా కాక ఆయుధాలుగా కనబడే ఆ అడవిలో వాళ్లు ఇప్పటిదాకా మనిషితో స్నేహంచేసే యంత్రాన్ని చూడలేదు.

వచ్చినవాళ్ళు ఫొటోలు తీసుకొని మునసబు ఇంటి బయట వేసిన మంచం మీద కూర్చున్నారు. మీ యిళ్ళను ఎవరు తగలబెట్టారు అని అడిగారు. అందరూ ఒక్క గొంతుతో 'మాకు తెల్దు' అని క్లుప్తంగా సమాధానం ఇచ్చారు. ఒకరిద్దరు వివరణ ఇచ్చే ఉద్దేశ్యంతో 'మేము లేములే' అన్నారు. అనేసి తదేకంగా వాళ్ళనే చూస్తూ నిలబడ్డారు. అయినా వాళ్ల పోలేదు. నెమ్మదిగా తాము ఎవర యిందీ ఎందుకొచ్చిందీ వివరించారు. మీ యిల్లు పోలీసులు తగలబెట్టారు కదా,

దాని మీద వైజాగ్‌లో విచారణ జరుగుతుంది అన్నారు. మీరందరూ వచ్చి మీ యిళ్లు ఎవరు తగలబెట్టారో, ఎందుకు తగలబెట్టారో, ఎంత నష్టం అయిందో చెప్పాలి అన్నారు. ఇప్పుడు మేము ఒక్కొక్కరి దగ్గరా స్టేట్‌మెంట్లు రాసుకొని వేలిముద్రలు తీసుకుంటాం, కూర్చోండి అన్నారు. ఒక్కొక్కరూ మీ యింట్లో ఎన్ని బస్తాల వడ్లు కాలిపోయాయి, ఎన్ని బస్తాల జొన్నలు కాలిపోయాయి, ఎన్ని చీరలూ, పంచెలూ కాలిపోయాయి చెప్పండి అన్నారు.

వాళ్ళు మౌనంగా విన్నారు. ఈ 'ఆఫీసర్లు' ఎట్లాంటి వాళ్ళు అని కళ్ళతో అంచనా వేస్తున్నట్లు చూసారు. మునసబు – సమాధానం చెప్పే బాధ్యత తనమీద వుందన్న ఎరుకతో – అవునో కాదో తెలియకుండ తలఊపాడు. చివరికి, కొంచెం చదువుకున్న కారణంగా లోకజ్ఞానం కంటే సాహసం ఎక్కువ ఉన్న యువకులు ధైర్యం చేసి తమ స్టేట్‌మెంట్లు రాయించారు. వచ్చీరాని వంకర గీతలతో మిడిసి పడుతూ సంతకం కూడ చేసారు. వెంట వెంటనే తక్కినవాళ్ళు తమ స్టేట్‌మెంట్స్ రాయించి వేలిముద్రలు వేసారు. పోగా పోగా తామెక్కడ మిగిలి పోతామో నన్న గాభరాతో నేనునేనంటూ ఒక్కొక్కరూ ముందుకొచ్చి రాయించారు. 'మాకు తెల్దు' అని అవిశ్వాసం ప్రకటించిన మౌనం మాటలలో కరిగి ప్రవాహమై ఉప్పెన అయింది. నిజమే, పోలీసులే తగలబెట్టారని చెప్పారు. వేరే ఎవరోకాదు, చింతపల్లి ఎస్.ఐ. అమ్మినాయుడు స్వయంగా నిప్పు పెట్టాడన్నారు. ఏమన్నాడా, మీరు అన్నలకు అన్నాలు పెడుతున్నారురా అని తిట్టాడు. మిమ్మల్ని చింతపల్లి ఎవరు రమ్మన్నారు. మీ దేశం పోండి, ఒరిస్సాకు పోండి అన్నాడు. మీకు మర్యాదగా చెబితే మాట వినరు, మీ యిళ్ళు తగలబెడతాం ఖాళీ చేయండి అన్నారు. ఖాళీచేసే లోపలే ఇళ్ళు తగలబెట్టాడు. ఏం కాలిపోయిందా – అబద్ధం ఎందుకు ఉన్నమాటే చెబుతాం – 10 బస్తాల ధాన్యం, 5 బస్తాల చోళ్ళు, 4 బస్తాల కొండ కందులు.... అని చెప్పుకుంటూ పోయారు. అందరి వేలిముద్రలూ తీసుకున్నాక, వైజాగ్ తప్పకుండ వస్తాం, మీరు రానుపోను బస్సు ఏర్పాటు చేసి రెండు పూటలా అన్నం పెడతాం అంటున్నారు కదా, ఎందుకురాం వస్తాం అన్నారు.

తరువాతిరోజు పొద్దున్న తలలు పండిన ముసలివాళ్ళు కుర్రవాళ్ళ తెలివి తక్కువ తనానికి భయపడుతూ అడిగారు.

"ఎందుకు పోతున్నారు మీరు?" అని.

ముందునాటి ఉత్సాహం కొద్ది కొద్దిగా తగ్గుతూండగా ఎవరికివారు ఈ ప్రశ్నే వేసుకున్నారు. కాలిపోయిన గింజలూ బట్టలూ ఇళ్ళూ తిరిగి వస్తాయనా? అది నిజంకాదు. వాళ్ళకు ప్రపంచ జ్ఞానం ఎక్కువ లేదుగానీ ఈ మాత్రం ఉంది. ఉన్నది పోతుంటే పదివేలు, పోయింది ఎన్నటికీ ఈ దేశంలో తిరిగి రాదని వాళ్ళకు తెలుసు. మరెందుకు పోతున్నారు? చింతపల్లి ఎస్.ఐ.కి శిక్ష పడుతుందనా? ఊహుఁ, కాదు ఆ సంగతీ వాళ్ళకు తెలుసు. తమ యిళ్లు తగలబెట్టినందుకు ప్రతిఫలంగా చింతపల్లి ఎస్.ఐ.ని హైదరాబాద్‌కు బదిలీ చేసారని వాళ్లు విన్నారు. హైదరాబాద్ అంటే ఎలా వుంటుందో వాళ్ళకు తెలీదుగానీ వైజాగ్ కంటే పెద్దది అనీ, అక్కడ పగలనక రాత్రనక సంత రోజున చింతపల్లి కంటే ఎక్కువ సందడిగా ఉంటుందనీ అక్కడ ఉద్యోగం చేస్తే సరదాయే సరదా అనీ వాళ్ళకు తెలుసు.

మరయితే ఎందుకు పోతున్నట్టు?

ఆలోచనలతో వాళ్ళ మనస్సులు మెత్తబడ్డాయి. వాళ్ళ తల్లిదండ్రులు కొరాపుట్‌లోనో జైపూర్‌లోనో ఉన్నప్పుడు ఎట్లా బతికారో వీళ్ళకు తెలీదు. వీళ్ళ కాలానికి ఇటు వలస వచ్చారు. మొదట అరకు, అనంతగిరి వచ్చారు. ఆ తరువాత అక్కడి నుండి పాడేరు మీదుగా చింతపల్లి చేరారు. కొందరు ఇంకా కిందికిపోయి కొండదిగి కొండెక్కి కొయ్యూరు చేరుకున్నారు కూడ. ఈ వలసలో పుట్టి పెరిగారు వీళ్ళు. పుట్టిన నాటినుండి పరాయి వాళ్ళనోట తిట్లేతప్ప ఎన్నడూ మంచి మాటలు వినలేదు. చేలలో పనిచేస్తూంటే, విత్తనాలు నాటుతూంటే గింజలు కోస్తూంటే, ఈ భూమి మీదికాదు ఇది నేరం అన్నారు. ఆ భూమి వాళ్ళది కాదు కాబట్టి అందులో పోసిన శ్రమను నేరం అన్నారు. ఏరుకున్న గింజలతో ఇంట్లో పిల్లా పాపలతో కూర్చొని వండుకుంటూంటే తింటూంటే ఈ నేల నీదికాదు ఇక్కడ ఇల్లెందుకు వేసావన్నారు. శీతాకాలం సాయంత్రం పది యిళ్ళవాళ్ళు ఊరి

మధ్యచేరి చలిమంట వేసుకుంటే ఈ కట్టెలు మీవికావు ఇక్కడ మంటెందుకు వేసారన్నారు. వాళ్ళ శ్రమ నేరం వాళ్ళ ఆహారం నేరం వాళ్ళ ఉనికే నేరం అన్నారు.

వాళ్ళంతా ఇట్లా పెరిగారు. నువ్వు నేరస్తుడివి అని నాగరికులు తిట్టిన తిట్లు వాళ్ళ వ్యక్తిత్వాలమీద బూటుకాలి ముద్రలు వేసాయి. వాళ్ళ వ్యక్తిత్వాలను వికృతం చేసాయి. వాళ్ళల్లో వాళ్ళు మనుషులే. ప్రేమ ద్వేషం మంచి చెడు తెలిసిన వాళ్ళే. పరాయివాళ్ళ దగ్గర వాళ్ళు మనుషులు కారు. పరాయి వాళ్ళు కనబడితే పారిపోవాలి. పారిపోయే వ్యవధి లేకపోతే వంగి వంగి దండాలు పెట్టాలి. మనసులో తమ భాషలో తిట్టుకుంటూ పైకి "కొండజాతి" నవ్వు నవ్వాలి. అంతా అర్థం అవుతూనేవున్నా "నాకు తెల్దు" అనే వెర్రి పలుకుతో నిర్దోషిత్వం రుజువు చేసుకోవాలి. ఏ నేరం చేయకున్నా తమ ఉనికే నేరం కాబట్టి అభిమానం చంపుకొని ఆకలి ఏడుపులు ఏడవాలి. గౌరవం దొరకదని కనికరం కోరుకోవాలి.

ఇది వాళ్ళ బతుకు. ఈ బతుకులో పుట్టి పెరిగిన వాళ్ళతో నాలుగు మంచి మాటలు మాట్లాడితే మనసు చలించి పోతుంది. వైజాగ్ రండి, న్యాయం జరుగుతుంది అన్నారు. అడవి నరకడం తప్పు కాదన్నారు. తప్పు చేసినా ఇళ్ళు తగలబెట్టే అధికారం ప్రభుత్వానికి లేదన్నారు. మన శ్రమ దానిఫలం తప్ప ఈ ప్రపంచంలో వేరే ఏదీ లేదన్నారు. మిగిలినదంతా ఈ నిజాన్ని కప్పిపుచ్చే బూటకం అన్నారు. వాళ్ళ జీవితంలో మొట్ట మొదటిసారి ఆత్మ గౌరవానికి అలంబన దొరికింది. "అందుకే వైజాగ్ వెళ్తున్నాం" అని కుర్రవాళ్ళు తమకు తాము చెప్పుకున్నారు. పెద్దవాళ్ళతోనూ చెప్పారు.

మరి కొందరు అదే ప్రశ్న బెదిరింపుగా అడిగారు.

పౌరహక్కుల వాళ్ళు వచ్చి వెళ్ళిన రెండవరోజు సాయంత్రం చీకట్లు ముసురుతూండగా వాళ్ళ ఊళ్ళకు పోలీసులు వచ్చారు. అడవినుండి దొంగిలించుకొని తెచ్చిన కట్టెతో మంటవేసుకొని అందరూ చుట్టూ కూర్చొని కబుర్లు చెప్పుకుంటూండగా ఆకులు చప్పుడు చేసాయి. తలెత్తి చూస్తే పదిమంది జవాన్లు నిప్పు వెలుగులో నల్లగా కనబడ్డారు. వాళ్ళ నల్లటి తుపాకులు చేతులకు మొలిచిన చేతులలాగ ఉన్నాయి.

'ఎందుకు పోతున్నార్రా వైజాగ్‌కు?' అని కర్కశంగా అడిగారు. అది సమాధానం కోరే ప్రశ్నకాదు. అది ఆరోపణ, అది బెదిరింపు, అది తిట్టు. సమాధానం కోసం ఎదురుచూడకుండ కోళ్ళు కోయమన్నారు, అన్నం వండమన్నారు. ఆడవాళ్ళు కోళ్ళు కోసారు, కూరవండారు, అన్నం వండారు. పోలీసులు కడుపునిండా తిని, పోతూ తమ ప్రశ్నకు తామే సమాధానం చెప్పారు. 'వైజాగ్‌కు పోతే మీ కాళ్లూ, చేతులూ విరగ్గొడతాం, ఇళ్ళు మళ్ళీ తగల బెడతాం' అన్నారు. 'ఈ పౌరహక్కుల వాళ్ళు ఇవ్వాళ వచ్చిపోతారు. మీరూ, మేమూ ఎప్పుడూ ఇక్కడే ఉండవలసిన వాళ్ళం' అన్నారు.

అయినా ఊరికిద్దరు తక్కువ కాకుండ వెళ్ళవలసిన రోజున చింతపల్లి సంత చేరుకున్నారు. బస్సు సమయానికి వచ్చి ఉంటే అందరూ ఎక్కేవాళ్లే. కాని రావలసిన బస్సును పోలీసులు వెనక్కి తిప్పి నర్సీపట్నం పంపించేసారు. డ్రైవర్‌నూ, క్లీనర్‌నూ అరెస్టు చేసారు. ఈ లోపల సంతలో పోలీసులు ఒక్కొక్కరినీ పట్టుకొని బెదిరించి భయపెట్టి ఇళ్ళకు పొమ్మన్నారు. సగంమంది పోయారు. మిగిలిన వాళ్ళు తమను రమ్మని చెప్పిన పౌరహక్కుల వాళ్ళ చుట్టూ చేరారు. ఏంచేద్దాం అన్నారు. అందరూ భయపడుతున్నారు. ఇళ్ళకు పోతాం అన్నారు. అన్నారు గానీ వాళ్ళకీ తిరిగి పోవాలని లేదు. వైజాగ్‌కు పోవాలనే ఉంది. చివరికి ౬౫ మంది ఆర్టీసీ బస్సులలో పాడేరు వెళ్ళి అక్కడి నుండి అనకాపల్లి వెళ్ళి అక్కడి నుండి రాత్రి 10 దాటిన తరువాత విశాఖపట్నం చేరారు.

మనిషికి మనిషి కనిపించని నియాన్‌లైట్ల వెలుగులో వైజాగ్ రోడ్ల మీద వాళ్ళకు చాలా భద్రత అనిపించింది. ఇక్కడ తమను ఎవరూ గుర్తించరు అని ధైర్యం చెప్పకున్నారు. సాహసం అయితేనేం మంచిపని చేసాం అనుకున్నారు. భద్రత నుండి కోరికలూ పుట్టాయి. ఇక్కడ పెద్ద చెరువు ఉందంట మాకు చూపిస్తారా అని పౌరహక్కుల వాళ్ళను అడిగారు. చెరువు కాదు - సముద్రం, తప్పక చూపిస్తాం అన్నారు. మా చిన్నతనం తరువాత అడవిలో కనబడడం మానేసిన జంతువులన్నీ ఉండే తోట ఉందంట చూపిస్తారా అన్నారు. తోట కాదు దాన్ని 'జూ' అంటారు. తప్పక చూపిస్తాం అన్నారు. హోటల్‌లో కడుపు నిండా భోజనం తిన్నారు. సత్రం చేరుకుని రాత్రి కంటినిండా నిద్రపోయారు.

"ఎందుకొచ్చార్రా వైజాగ్‌కు?"

పొద్దున్నే మళ్ళీ మొదలయింది ప్రశ్న. బీడీలు కొనుక్కుందామని సత్రంనుండి బయటికి వెళ్ళిన ఇద్దరిని పోలీసులు చొక్కాలు పట్టుకొని అడిగారు ఈ ప్రశ్న. వర్కీపట్నం ఇంటిలిజెన్స్ సి ఐ గారు రమ్మంటున్నారు రండి అని జీపులో ఎక్కించుకొని కంట్రోల్ రూంకు తీసుకుపోయారు. అక్కడ ఎవరెవరో పెద్ద పెద్ద పోలీస్ ఆఫీసర్లున్నారు. వాళ్ళ ఎదుట నిలబెట్టారు.

"ఎందుకొచ్చార్రా ! వైజాగ్‌కు?" అని కసిరాడు అందరికంటే పెద్ద ఆఫీసరు. ఆ పౌరహక్కుల వాళ్ళు రమ్మంటే మీరు వెంటపడి రావడమేనా అన్నాడు. కాసేపు వాళ్ళను తిట్టాడు. రాయడానికి చేతులు రాని బూతులు తిట్టాడు. తిట్టి, వస్తే వచ్చారుగాని మేము బస్సు ఏర్పాటు చేస్తాం వెళ్ళిపోండి అన్నాడు. అందరినీ తీసుకువెళ్ళే బాధ్యత మీ యిద్దరిదీ అన్నాడు. అని చెప్పి వదిలిపెట్టాడు.

వాళ్ళిద్దరూ సత్రానికి తిరిగి వచ్చారు. పౌరహక్కుల వాళ్ళు తక్కిన సాక్షులతో కూర్చొని సాక్ష్యం ఎట్లా చెప్పాలో చర్చిస్తున్నారు. ఏమేం ప్రశ్నలు అడుగుతారో వాటి భావం ఏమిటో వివరిస్తున్నారు. ఈ యిద్దరూ వెళ్ళి విషయం చెప్పారు. దయచేసి మమ్మల్ని పోనీయండి చింతపల్లికి పోతాం అని అడిగారు. పౌరహక్కుల వాళ్ళకంటే ముందు వాళ్ళ జనమే తిరగబడ్డారు. సత్రం నుండి బయటికి పోవద్దని ఈ బాబులు చెబితే వినకుండ బీడీలకోసం ఎందుకు పోయారు అన్నారు. పోలీసులకు లొంగిపోయారు మీరు అన్నారు. వాళ్ళ కాళ్ళ దగ్గరేపడి ఉండండి అన్నారు. ఊళ్ళో పెద్ద సాహసగాళ్ళమని ప్రగల్భాలు పలుకుతారు. ఇదేనా మీ సాహసం అన్నారు. సారాంశంలో, మేము రాము మీరు పోతేపోండి అన్నారు.

ఆ రోజంతా మంతనాలు జరిగాయి. ఆ యిద్దరు దౌర్భాగ్యులూ ఆ రోజంతా వచ్చి పోతూనే ఉన్నారు. కళ్ళలో నీళ్ళు ఒకటే తక్కువగా, రండి అందరం పోదాం, పోలీసులు బస్సు ఏర్పాటు చేస్తారంట అన్నారు. లేకపోతే మన కిళ్ళు విటుగుతాయి. మన ఇళ్ళు మళ్ళీ తగలబడతాయి అన్నారు. ఒక్కొక్కరే మరొక పదిమంది జారుకున్నారు. తక్కిన 46 మంది మాత్రం గట్టిగా

నిలబడ్డారు. తమ సాహసానికి తామే సంబరపడుతూ మరింత పట్టుదలగా తయారయ్యారు.

విచారణ దినం- డిసెంబర్ 11 - తెల్లవారింది. రాత్రంతా తమ ప్రయత్నాలలో విఫలం అయిన పోలీసుల పట్టుదల పెరిగింది. సాక్షులుంటున్న సత్రం మీద ఒత్తిడి పెరిగింది. ఇక లాభంలేదని తెలతెలవారుతుండగానే సాక్షులు విచారణ స్థలానికి తరలి వెళ్ళారు.

ఆంధ్ర విశ్వ విద్యాలయం నిర్మానుష్యంగా ఉంది. చదువుకోడానికో కాలక్షేపానికో వచ్చే విద్యార్థుల రాకకు ఇంకా రెండు మూడు గంటల వ్యవధి ఉంది. విచారాణ జరగవలసిన టి ఎల్ ఎన్ సభ హాలు బయట సాక్షులంతా కూర్చున్నారు. దూరాన "చెరువు" కనిపిస్తూ వుంది. దానినే తదేకంగా చూస్తూ కూర్చున్నారు. ఇవ్వాళ సాయంత్రం అయినా చెరువు దగ్గరికిపోయే వ్యవధి దొరుకుతుందా?

నెమ్మదిగా విచారణ హాలు మేలుకుంది. కటకటాల తలుపు తెరుచుకుంది. తెల్లటి గుడ్డమీద "భారత ప్రజల మానవ హక్కుల ట్రైబ్యునల్" అని నీలం రంగు అక్షరాలతో ఇంగ్లీష్‌లో రాసిన బ్యానర్ తలుపును అలంకరించింది. హాలు లోపల మెత్తటి సోఫాలు బారులు తీరి ఉన్నాయి. 46 మంది సాక్షులూ వెళ్ళి సోఫాలలో కూర్చున్నారు. హాలు నలువైపులా అద్దాల కిటికీలున్నాయి. వాళ్ళు కూర్చున్న సోఫాలే కాక చాలా కుర్చీలున్నాయి. చూస్తూండగానే చాలామంది వచ్చారు. మైకులు వచ్చాయి. పుస్తకాలూ కాగితాలూ వచ్చాయి. చివరగా జడ్జీలిద్దరూ వచ్చారు. ఒక మగాయన, ఒక ఆడామె. వాళ్ళ ముఖాలకూ తాము కూర్చున్న సోఫాలకూ పోలిక ఉన్నట్టు అనిపించింది. మెత్తగా, నల్లగా, ముసలిగా ఉన్నాయి మళ్ళీ ఒకసారి సాక్షులందరికీ భద్రత అనిపించింది. ఈ జడ్జీలు ఇతర ఆఫీసర్లలాగ తమను తిట్టరు. వీళ్ళు తమతో మాట్లాడతారు, మొరగరు. నాగరికుల భాషలన్నీ తిట్టడం కోసమే తయారు చేసారని వాళ్ళు ఇంతకాలం అనుకున్నారు. అది నిజం కాదన్న అనుమానం తొలిసారి ఈ రెండు గంటలలో కలిగింది. ఈ రెండు గంటలూ వాళ్ళనెవ్వరూ "ఎందుకు వచ్చార్రా వైజాగ్‌కు?" అని అడగలేదు. వాళ్ళకు జరిగిన అన్యాయం ఏమిటో చెప్పుకోమన్నారు. అంత భద్రతలోనూ వాళ్ళు కొంత భయపడ్డారు. కొత్తదనం వల్ల భయపడ్డారు. మైకును చూసి భయపడ్డారు. అంత మంచితనం చూసి భయపడ్డారు.

చెప్పుకున్నకొద్దీ ధైర్యం పెరిగింది. తడబడుతూ మొదలు పెట్టిన గొంతులు అనర్గళంగా మాట్లాడసాగాయి. వచ్చీరాని భాషలోనే విసుర్లూ వ్యంగ్యం పలకసాగాయి. రెండు గంటలసేపు అందరూ ఒక అసత్యపు ప్రపంచంలో జీవించారు. వివదల్చుకున్న వాళ్ళలో అన్యాయాన్ని గురించి చెప్పుకునే హక్కు ప్రజలకుందన్న భ్రమను తమకు తాము కల్పించుకొని అందులో బ్రతికారు. అదృష్టవశాత్తు రెండు గంటలలోనే ఆ భ్రమ పటాపంచలయింది.

తొమ్మిదిమంది తమ సాక్ష్యం ఇచ్చారు. పదవ సాక్షి మైకు ముందర నిలబడి తన పేరూ ఊరూ తనకు జరిగిన నష్టం చెపుతున్నాడు. అంతలో బయటి నుండి పెద్దగా కేకలు పెట్టుకుంటూ ఒక మూక వచ్చింది. ముందర ఆడవాళ్లున్నారు. పిల్లల్ని ఎత్తుకున్న ఆడవాళ్ళున్నారు. వెనక మగవాళ్ళున్నారు. వాళ్ళ పోలీసులని ముఖం చూస్తేనే తెలుస్తుంది. ఆడవాళ్ళు నినాదాలు ఇస్తూ గొడవ చేస్తున్నారు. వెనకున్న మగవాళ్ళు కుర్చీలు పైకెత్తి తిన్నగా సాక్షుల మీదికి పోయారు.

"ఎవడు రమ్మన్నాడ్రా మిమ్మల్ని వైజాగ్‌కు?"

అంటూ కుర్చీలతో వాళ్ళను దారుణంగా కొట్టారు. ఇంకింత భయం గొలిపించడానికి కుర్చీలు ఎత్తి బలంగా నేలకేసి కొట్టారు. సాక్షులంతా భయపడి బయటకు పరుగెత్తారు. సాక్షులకు భద్రత లేకుండ విచారణ ఎట్లా కొనసాగించడం అని జడ్జీలు విచారణను తాత్కాలికంగా వాయిదా వేసారు.

ఆ రాత్రి పోలీసుల పర్యవేక్షణలో యమలోకం ముందు వాకిట్లో గడిచినట్టు గడిచింది సాక్షులకు. తెల్లవారడానికి ఇంకా మూడు గంటలు ఉండగానే లేచి పోలీసుల కళ్ళబడకుండ బస్సెక్కి మధ్యాహ్నానికి చింతపల్లి చేరుకున్నారు.

దారి పొడవునా అందరూ మౌనం. అందరి మనస్సులలోనూ రాబోయే పరిణామాల గురించి భయం. అందరి మనస్సులలోనూ ఒకే అవ్యక్తమైన ప్రశ్న.

"అసలు మనల్ని వైజాగ్‌కు ఎవడు వెళ్ళమన్నాడు?" అన్న ప్రశ్న.

అవ్యక్తంగా ఉండిపోయిన ఈ ప్రశ్నకు వాళ్ళలో ఒకడు బస్సు దిగుతూ తనకు తాను చెప్పుకుంటూన్నట్టు సమాధానం చెప్పాడు. "ఈ బాబులు మనల్ని తిట్టలేదు. మనం ఏమీ తప్పుచేయలేదని ఈ బాబులొక్కరే అన్నారు. అందుకని వెళ్ళాం వైజాగ్‌కు. అందుకనే వెళ్తాం వైజాగ్‌కు."

★